

De mens als relationeel wezen

Wim Laumans

De mens wordt geboren als kind van het mannelijk of vrouwelijk geslacht, als een hij of een zij, en wordt aangesproken als een jij (HC 2017-1). Het moet nog tot bewustzijn van zichzelf komen om ik te kunnen zeggen en tot persoon te worden. Om IK te kunnen zeggen is de aanwezigheid van de ander een voorwaarde. Waarmee we de relatie als primair moeten beschouwen. Het 'geslachtelijk zijn' alleen al is een gegeven dat duidelijk maakt dat we als mens een relationeel wezen zijn. We hebben een ander nodig en verlangen mogelijk naar die ander om ons compleet te kunnen voelen.

Een filosofie van de relatie

Het is Levinas die niet meer het IK als uitgangspunt van zijn filosofie neemt maar de mens als relationeel wezen. Een relatie met zijn omgeving, met de aarde en met de ander(en) waarmee hij een samenleving vormt. Hiermee wordt recht gedaan aan de ander die zo'n belangrijke rol in ons leven heeft. Aanvankelijk als ouder, broer, zus, familielid, vriend of vijand, later mogelijk als partner en eventueel kinderen. Uiteindelijk in relatie met alle medemensen. Met als utopische gedachte: een broederschap onder de mensen en vrede op aarde. Deze gedachte is gebaseerd op de ethische raakbaarheid van de mens met inherent daaraan de opdracht tot verantwoordelijkheid voor de medemens, een ethische opdracht. De mens als moreel wezen. Vanuit de haptonomie wordt de persoon als volgt gedefinieerd: Het zelfstandig en verantwoordelijk bewust handelende, vrije en redelijke menselijk wezen.

Vanuit de filosofie van Levinas moet ik aan die omschrijving toevoegen: het ethisch raakbaar wezen dat als bewust handelend wezen die ethische raakbaarheid waar moet maken. In deze toevoeging is de hele persoon aanwezig: als subject en als object.

De subject-object splitsing, het oerfenomeen van ons bewuste bestaan.

Ik citeer Karl Jaspers uit 'Inleiding in de filosofie' p.26: Waar we over nadenken, waar we over praten, is steeds iets anders dan wijzelf zijn, het is steeds iets waar wij subjecten als iets tegenover ons, de objecten op gericht zijn. Door dit gericht zijn op deze intentionaliteit, zijn subject en object steeds verbonden én gescheiden van elkaar. Er bestaat, om met Schopenhauer te spreken, geen subject zonder object en geen object zonder subject. De ogen van de waarnemer zijn vanuit het lichaam op het buiten gericht en kunnen dus alles om hem heen zien behalve zichzelf. De waarnemer kan zichzelf niet waarnemen, want het lichaam is het punt van waaruit hij waarneemt. Net zoals de mijnwerker zijn lamp op zijn omgeving richt en niet op zichzelf kan richten. Zodra de waarnemer - het bewustzijn - het buiten waar hij op gericht is binnenhaalt en het zich eigen maakt, wordt het een bewustzijnsinhoud en neemt hij het waar. Wordt het een zichtbare en voelbare realiteit. Een object.

De subject-object splitsing op het niveau van het zelf is ik-splitsing

Niet alleen de relatie met de ander maar ook het IK blijkt een relatie te zijn. Dit noemen we de Ik-splitsing. Het is het verschil tussen het

waarnemende ik en het waargenomen ik. Om zichzelf te kunnen zien heeft hij een spiegel nodig. Degene die hij in de spiegel ziet, is hijzelf maar dat is hij ook niet. Het is een beeld van hemzelf, een spiegelbeeld. Degene voor de spiegel is het waarnemende ik en de persoon in de spiegel het waargenomen ik.

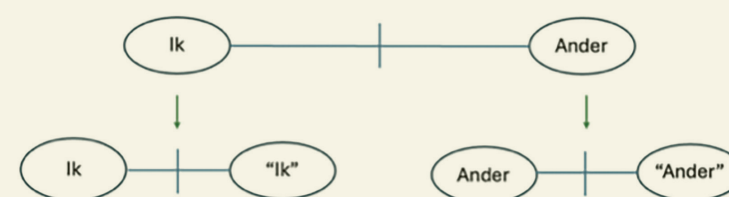
Het waargenomen ik is een representatie van de waarnemer. Hiermee komt de tijd om de hoek kijken. Het ik blijkt niet alleen een verschijning in de tijd te zijn maar ook een relatie van tijd. In het hier en nu ben ik bewust van het waarnemende en waargenomen ik en ervaar ik mezelf als levend.

In schema:

waarnemend ik	waargenomen ik
bewustzijn	bewustzijn van
kijkend ik, voelend ik	bekeken ik, gevoelde ik
subject	object
echte ik, levend ik	afgeleide ik, belevend ik
primair	secundair
metafysisch ik	ontologisch ik
punt waaruit gekeken wordt	waarnaar gekeken wordt
ben ik zelf	is mijn verschijning

Het model van de relatie

In het model van de relatie wordt de verhouding weergegeven tussen ik en de ander, waarbij het ik en ook de ander zelf weer een relatie is. De verbinding met de ander wordt weergegeven door een horizontale lijn en de scheiding door een verticale streep. Hetzelfde geldt op het niveau van de ik-splitsing.

Weergave van de ik-splitsing: Het lichaam als woning

Ik citeer uit 'De ontdekking van het innerlijk' p. 24: De oudste technische metafoor bij het spreken over de mens is die van het lichaam als een huis, vensters als ogen, een deur als een mond en met een bewoner: de ziel. Het huis staat dus voor de mens als geheel

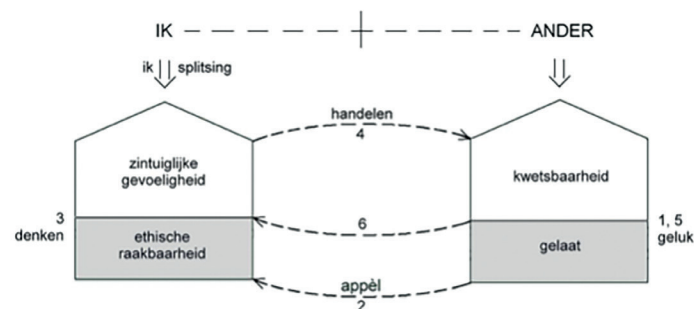
De ik-splitsing kan ik symbolisch weergeven door het lichaam weer te geven als het huis dat ik bewoon. Ik kan dan het onzichtbare ik weergeven als het fundament van het huis en het zichtbare ik als de bovenbouw. Dit geldt niet alleen binnen de haptonomie maar algemeen. Vandaar dat hier de figuur van 'het haptonomische huis' (HC 2013-2) overgenomen wordt als 'het lichaam als woning'.

De splitsing in twee delen geeft de mogelijkheid tot visualisatie maar we moeten ons realiseren dat ieder deel staat voor het geheel. Het geheel trekt zich terug op een deel en maakt zo de visualisatie inzichtelijk.

Bovendien geeft de splitsing in twee delen de mogelijkheid het wetenschappelijk model, waar alleen de zichtbaarheid telt, te scheiden van het filosofisch model dat staat voor de hele werkelijkheid, voor het samengaan van subject en object.

Het interactiemodel

De overname van het lichaam als woning in het interactiemodel maakt het mogelijk het model aanzienlijk te verduidelijken:

Het interactiemodel begint met het model van de subject-object splitsing en geeft via het lichaam als woning de ik-splitsing aan. Bij de woning van ik wordt als fundament de ethische raakbaarheid aangegeven en als bovenbouw de zintuiglijke gevoeligheid. Bij de woning van de ander geldt als fundament het beeld, de betekenis van het gelaat en als bovenbouw de kwetsbaarheid. Het gelaat is beeldtaal en openbaart wat achter de zichtbaarheid schuilgaat. Het staat voor het contact dat de zichtbaarheid overstijgt. Met het appèl: dood mij niet. In deze interactie geven we de volgorde aan in cijfers.

De interactie begint bij de ander (1) die de woordeloze boodschap, het appèl (2), uitzendt via het gelaat. Deze boodschap bereikt het ik (3) middels de ethische raakbaarheid. Dit zet het ik via het denken aan tot handelen (4) waardoor de cirkel rond is en ik weer terug ben bij de ander (5). Het helpen is een mogelijke bijdrage aan zijn geluk. Of de hulp adequaat is of aangepast moet worden, gebeurt via de terugkoppeling (6).

De ethische raakbaarheid, de gevoeligheid voor de ander, door het subject, kunnen we beschouwen als een ethische opdracht die waargemaakt moet worden door het handelen. Pas voor het handelen kan ik verantwoordelijk gesteld worden. Niet voor het denken. Als het denken door het uit te spreken openbaar wordt en in het handelen tot uitdrukking

wordt gebracht, kan ik er verantwoordelijk voor gesteld worden. Het voelen en denken zijn beide eigenschappen van het individu. Denken is volgens Hannah Arendt de geluidloze dialoog van het ik met zichzelf. Hetgeen rechtstreeks verwijst naar de ik-splitsing. Denken als innerlijk gebeuren. Via het spreken en het handelen ben ik mogelijk in staat de kwetsbaarheid van de ander te beïnvloeden en wellicht bij te dragen aan zijn geluk. Het ethisch handelen is dus pure immanentie: in het moment blijvend. De aanzet tot handelen is transcendent: er boven verheven.

Bovenstaande tekst en schema is een neerslag van de cursus 'Levinas en de haptotherapeutische praktijk' die ik samen met Jan Keij mocht geven. Door gebruik te maken van de figuur van het lichaam als woning is het schema duidelijker uitgekristalliseerd

Conclusie

De eerste metafysische vraag is: 'Hoe is het mogelijk dat de ene mens de ander zoveel kwaad kan doen?' Het is de Bijbelse vraag: 'Ben ik mijn broeders hoeder?' Het antwoord is: 'Ja!' Als ethisch raakbaar mens heb ik het goede te doen. Zo ben ik geschapen. Maar helaas. Hoewel de mens geneigd is tot het goede, door te luisteren naar zijn geweten, overwint vaak het egoïsme het van de verantwoordelijkheid en is hij in staat tot het slechtste. Hij vermoordt zijn broeder.

Literatuur

- Blans Bert, De ontdekking van het innerlijk, uitgeverij Valkhof Pers, 2012
- Jaspers Karl, Inleiding in de filosofie, uitgeverij Vantilt, Nijmegen 2013
- Keij Jan, Levinas in de praktijk, uitgeverij Klement, Zoetermeer, 2012
- Keij Jan, Tijd als kwetsbaarheid in de filosofie van Levinas, uitgeverij Boom Amsterdam, 2021
- Laumans Wim, HC 2017-1, het kind is allereerst een jij
- Laumans Wim, HC 2013-2, een filosofisch model van de haptonomie.

wim.laumans@freeler.nl

De artikelen van Wim Laumans zijn ook te vinden op www.wimlaumans.nl

In memoriam Catholijn te Wechel

19 januari 1950 - 6 februari 2024

'De gelukkigste persoon is diegene die het einde van haar leven in verbinding kan brengen met het begin'.

Via de VVH ontvingen wij het droevige bericht dat Catholijn te Wechel is overleden. Ze was al enige tijd ziek.

Catholijn was een bevlogen en zeker ook kritische collega die sinds 1994 als Haptotherapeut werkzaam was. Naast haar eigen praktijk was ze ook nauw betrokken bij STH water. Tweemaal had ze zitting in het bestuur van de VVH, met onder meer Jan Brinkman (helaas overleden in 2022) en Esther Snijder.

'Ik heb haar als een zeer deskundige, eerlijke en integere collega leren kennen die ook heel serieus en betrouwbaar was.' schrijft Rineke Brinkman, die al eerder haar praktijk in Goes had overgenomen toen Catholijn met pensioen ging.

Harry van Nie

Webinar-serie

- Advertentie -

Trauma sporen

Met
Nederlandse
ondertiteling
van de
opnames!

Het herstel van
lichaam, brein en geest
na overweldigende ervaringen

Prof. dr. Bessel van der Kolk

Accreditatie wordt aangevraagd bij onder meer de VVH

Uitgeverij Mens!

Startdatum
5 november 2024

- Module 1**
Ontwikkelingstrauma en het belang van veilige gehechtheid
- Module 2**
De complexe wisselwerking tussen de hersenen en het zenuwstelsel in reactie op trauma
- Module 3**
Cognitieve functies, emotieregulatie, relationele problemen en intergenerationele gevolgen
- Module 4**
Neurofeedback en psychedelica-therapie als nieuwe vormen van traumabehandeling
- Module 5**
Q&A

Informatie en inschrijven
Inschrijven is mogelijk via het online inschrijfformulier: uitgeverijmens.nl/webinar